

Вознюк О.В. Основна мета розвитку дитини дошкільного віку – формування творчого парадоксального сприйняття дійсності // Професійна освіта в умовах інтеграційних процесів: теорія і практика: зб.наук.праць /за ред. С.С.Вітвицької, Н.Є.Колесник. – Житомир: ФО-П "Н.П.Левковець", 2017. – Ч. 1. – 312 с. – С. 29-32.

Вознюк О.В.,
доктор педагогічних наук, професор кафедри
дошкільного виховання і педагогічних інновацій
(Житомирський державний університет ім.І.Франка)

ОСНОВНА МЕТА РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ – ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПАРАДОКСАЛЬНОГО СПРИЙНЯТТЯ ДІЙСНОСТІ

Постановка проблеми. Дошкільна освіта постає найбільш важливим аспектом школи як соціального інституту, оскільки дошкільний вік розвитку дитини визначає подальшу шкільну та життєву траєкторію людини. Відтак, дослідження особливостей розвитку дитини дошкільного віку має бути центральною ланкою педагогічних досліджень. Можна говорити про деякі напрями дослідження у сфері дошкільної освіти: психолого-педагогічні основи професійної підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів; проблеми формування професійних умінь і навичок вихователів дошкільного навчального закладу; формування морально-психологічної готовності студентів до вчительської діяльності; формування у студентів – майбутніх педагогів дошкільного виховання, творчого ставлення до професійної діяльності; підготовка студентів до фізичного виховання дітей дошкільного віку; особливості підготовки майбутніх педагогів до фізкультурно-оздоровчої роботи з дошкільниками; формування у дітей дошкільного віку основних рухових умінь і навичок та ін. (Л. В.Артемова, О.І.Білан, А. М. Богуш, Л.М.Возна, Л. П. Загородня, Н.Ф.Денисенко, О.Л.Максименко та ін.).

Ці та інші численні дослідження виражають потребу в концептуалізації головної мети розвитку дитини дошкільного віку, яка досі не зрозуміла освітянам – теоретикам і практикам. Цьому й присвячена наша стаття.

Виклад матеріалу. Як засвідчує аналіз наукової літератури, розвиток людини йде від функціональних можливостей правої півкулі до лівої, а від неї – до їх функціонального синтезу. Це означає, що соціально-педагогічні впливи, які реалізуються в основному на рівні правої півкулі (в дошкільному і молодшому шкільному віці), в середньому і старшому шкільному віці трансформуються в певні абстрактно-логічні форми на рівні лівого півкулі, функції якої активно розвиваються в цей період життя людини. Ліва півкуля, таким чином, у функціональному змісті своєї роботи

містить у латентному вигляді правопівкульовий конкретно-образний матеріал, що в результаті педагогічного впливу визначає розгортання лівопівкульових процесів (в середньому і старшому шкільному віці).

Відповідно, в дошкільному та молодшому шкільному віці має місце своєрідне кодування майбутньої поведінки людини через правополу правопівкульову "призму" наочності та образності. Це знаходить своє найбільш послідовне відображення у казковому, метафоричному способі осягнення та освоєння буття, що на рівні дошкільного виховання реалізуються у розвитку педагогіки навчальної казки.

У зв'язку з феноменом зазначеного кодування можна говорити про парадоксальну стратегію виховання дошкільників в контексті формування у них соціальних та психологічних установок, а також розвитку їх особистості. Дитина (особливо в ранньому дитячому віці) являє собою в основному правопівкульову, тобто несвідому істоту. Всі моменти цього періоду охоплюються дитиною цілком і некритично на рівні несвідомого правопівкульової сфери психічної діяльності, тобто засвоюються як керівництво до дії в дусі позитивного зворотного зв'язку.

Ця обставина сприяє формуванню багатьох соціальних і психологічних установок, як позитивних, так і негативних. Позитивні установки можна розуміти як стимулюючі ті чи інші дії (такі, наприклад, як миття рук перед їжею й ін.), а негативні установки заперчують ті чи інші дії ("не пий холодну воду", "не балуйся", "не кричи голосно").

У зрілому віці людина характеризується півкульової асиметрією і розвитком лівого, абстрактно-аналітичної півкулі, яка, на відміну від правої півкулі, функціонує за правилом негативного зворотного зв'язку ("від противного"), коли все, що сприймається на рівні свідомості (лівопівкульового аспекту психіки), має тенденцію заперечуватися, тобто піддається критичному аналізу. Тому всі установки, які були сформовані у дитини, особливо в ранньому дитинстві, у дорослої людини як особистості мають тенденцію перепрофілюватися: позитивні – на негативні, а негативні – на позитивні. В результаті чого у людини спостерігається схильність робити все те, чому її вчили в дитинстві, але "з точністю до навпаки". Дані міркування певним чином пояснюють, чому в сім'ях релігійних фанатиків дуже рідко вирощуються релігійні діти.

За таких умов дитини з метою розвитку особистості як вільної сутності слід формувати нейтрально-парадоксальні установки, які дають простір для розвитку і не закріплюють, не програмують, не зомбують її, дають їх можливість здійснювати вибір. Нейтрально-парадоксальні установки формуються на базі півкульового синтезу (як показують енцефалографічні дослідження, функціональна узгодженість півкуль реалізується в стані медитації, творчого мислення), який як передумова для розвитку гармонійної особистості передбачає формування розуміння парадоксальною діалектики полярних моральних якостей особистості, що виявляється у концепціях Канта, В. І. Вернадського, Тейяре де Шардена та інших мислителів, які прагнули здолати відносність і умовність механізму

моральної регуляції людської поведінки.

У разі, якщо у дитини не формується амбівалентне ставлення до об'єкта, і всі об'єкти здаються їй або тільки гарними, або тільки поганими без будь-якого плавного переходу, і якщо таке сприйняття навколишнього світу закріплюється в поведінкові патерни, – все це слугує передумовою для подальшого розвитку дитини у напрямку шизоїдного типу [4; 5], який характеризується атомарно-дискретним, агресивним, холодноемоційним сприйняттям світу. При цьому важливо відзначити, що саме амбівалентність, дипластия як "баланс протилежностей" (П. Вайнцвайг) є живильним ґрунтом для розвитку творчих особистостей, які виступають парадоксальними істотами, що характеризуються взаємовиключними психологічними і поведінковими особливостями [2].

Це сприяє формуванню дипластики фундаментальної здібності людини об'єднувати в одному контексті протилежні поняття, образи, предмети, що виступає основною характеристикою творчого мислення як головної мети освітнього процесу.

Однак, з іншого боку, розщеплюючий вплив на дитину може призводити до формування параноїстичного афекту, про що пише К. Леонгард у книзі *"Акцентуйовані особистості"*.

Подібним же чином розщеплюючий вплив на дитину, згідно Р. Леїнгу і Р. Бейтсону, може призводити до ситуації "подвійного затиску" ("подвійному зв'язку"), що ініціює розвиток шизофренії: в ситуації подвійного затиску опиняється дитина, яка отримує від батьків (або одного з них) повідомлення, що суперечать одне одному на вербальному і невербальному рівнях і містять у собі небезпеку покарання або загрозу емоційної безпеки дитини (коли від дитини вимагають одночасно ініціативу і послух, коли мати може вимагати від дитини ласки і одночасно бути відштовхуюче холодною, коли в шкільному колективі від дитини очікується поведінку, щодо якої дитина точно не знає, яким ця поведінка бути в конкретних поведінкових актах). Виникає ситуація, при якій будь-яка дія дитини або відсутність дії неминуче супроводжується амбівалентними прагненнями та відчуттями, які немов би "розривають" дитину на частини.

У даному разі дитина потрапляє в умови так званого когнітивного дисонансу і прагне звільнитися від амбівалентної а тому парадоксальної когнітивної ситуації за допомогою спотворення дійсності. Так, бажаючи чогось і не маючи можливості отримати дану річ, людина може вдатися до дискредитації даної речі (що можна проілюструвати байкою про "зелений виноград"), спотворюючи при цьому реальність, оскільки річ все ж характеризується багатьма цінними якостями.

У маленьких дітей, які характеризуються правопівкульовим багатозначним, містичним "дикунським" мисленням (орієнтуються на "принцип реальності" Ж. Піаже і З. Фрейда), суперечливі впливи, як правило, не формують расщепленно-шизоїдну модель сприйняття і поведінки.

Проте в умовах інтенсивного формування однозначно-лівопівкульової

стратегії освоєння світу (у середньому шкільному віці), здатної встановлювати суто однозначні логічні відносини в процесі пізнання світу і соціалізації, такі суперечливі дії часто призводять до радикалізації однозначно-лівопівкульового мислення, тобто до його шизоїдності і біполярності.

Як бачимо, слід розуміти, що амбівалентний вплив (з ефектом "подвійного затиску") виступає необхідним виховним ресурсом для маленьких дітей (до 6 років), у яких домінує багатозначне правопівкульове ірраціональне відображення й освоєння світу.

У той час як під час інтенсивного формування однозначного лівопівкульового абстрактно-логічного мислення, зо "розщеплює" реальність (у дітей 7-14 років) такий вплив з "подвійним зажимом" може приводити до формуванню у людини "розщепленої" шизоїдної моделі сприйняття світу.

Можливо, саме цей останній негативний результат визначив один з істотних аспектів класичної парадигми виховання, згідно з якою, виховні впливи на дітей мають бути узгодженими і не суперечити один одному, при цьому не повинна мати місце неузгодженість між вербальними (словесна інформація) і екстравербальними (жести, емоційні реакції) сигналами, які надходять до дитини від батьків та інших людей, інакше це може призвести до серйозних психологічних проблем [див.: 7].

Висновки. Розглянуте дозволяє концептуалізації нову парадигму дошкільної освіти, в межах якої отримують розвиток методики розвитку в дітей творчо-парадоксального, діалектичного пізнання, мислення і освоєння дійсності.

ЛИТЕРАТУРА

1. Гончаренко С.У. Фундаменталізація освіти – вимога постіндустріального суспільства / С.У. Гончаренко // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: Матеріали V міжнародної науково-практичної конференції. – Хмельницький, 2009. – С. 27–30.
2. Дорфман Л.Я. Основные направления исследований креативности в науке и искусстве / Л.Я. Дорфман, Г. В. Ковалева // Вопросы психологи. – 1999. – № 2. – С. 101–106.
3. Леонгард К. Акцентуированные личности / К Леонгард. – К.: Вища школа, 1981. – С. 20. – 392 с.
4. Обухов Я. Л. Символдрама и современный психанализ. Сборник статей / Я. Л.Обухов. – Харьков: Регион-инфор, 1999. – 252 с.
5. Обухова Л.Ф. Детская психология: теории, факты, проблемы / Л.Ф. Обухова. – М.: Тривола, 1995. – 357 с.
6. Патцлафф Р. Лейтмотивы вальдорфской педагогики. От трех до девяти лет / Перевод с немецкого / Р. Патцлафф. – К.: Изд-вл "НАИРИ", 2008. – 144 с.

7. Развитие личности ребенка: Пер. с англ. / Общ.ред. А.М. Фонарева.
– М.: Прогресс, 1987. – 272 с.